

Redaktioners lärdomar under coronapandemin

Emil Östlund*

– Det finns ju ingenting som liknar den prövning som journalistiken har satts under, i min livstid, och givet de prövningarna tycker jag svenska medier har imponerat, det måste jag säga. Det är många andra som fallerat. Jag tycker inte svenska medier fallerat. (Charlotta Friberg, programchef *SVT Nyheter*)

Med det vi vet om coronapandemin idag är det lätt att glömma hur det var i början. Under våren 2020 arbetade jag som dagproducent på *P4 Göteborg*. Den 18 januari var det största bekymret i Göteborgsområdet den påssjuka flera personer insjuknat i under januari. Det är en ovanlig sjukdom i Sverige. Helgreportern gjorde ett inslag på det och intervjuade Västra Götalandsregionens biträdande smittskyddsläkare **Leif Dotevall**. När reportern ändå hade smittskyddsläkaren på tråden passade hon på att också fråga om den lungsjukdom som då hade börjat spridas i Kina

* Emil Östlund är journalist och universitetsadjunkt vid Institutionen för journalistik, medier och kommunikation (JMG), Göteborgs universitet.

och hur beredskapen i Västra Götaland såg ut om den mot förmodan skulle ta sig hit. Risken bedömdes vara mycket låg och beredskapen som god. Det var hur som helst vaket av reportern och det blev ett inslag till dagen därpå. Sedan skulle det dröja ännu ett tag innan all, precis all rapportering kom att handla om corona.

Det här kapitlet lyfter frågan om redaktioners lärdomar och reflektioner under bevakningen av coronapandemin och bygger på intervjuer med fem redaktionella chefer från fyra riksredaktioner och en regional redaktion.¹ Kapitlet inleds med ett avsnitt om hur redaktionerna ser på den inledande rapporteringen under våren 2020, den så kallade första vågen, och balansen mellan information och granskning. Därefter följer ett avsnitt om bevakningen av Folkhälsomyndighetens dagliga pressträffar, ett avsnitt om livechattarnas funktion och betydelse och till sist ett avsnitt om hur redaktionerna tänker kring mediernas granskningsfunktion och den egna granskningen av den svenska strategin.

Redaktionerna växlar upp – pandemin når Sverige

– Det var ju en potentiell katastrof eftersom vi i DN:s namn hade rullat in 70-80 pensionärer, framför allt, i en smitthärd. Det blev en krishantering och vi lärde oss väldigt mycket om vad som höll på att hända i Italien och hur det var där nere. Vi förstod att det här skulle bli en väldigt, väldigt stor sak.

¹ SVT Riksnyheter, Sveriges Radio Ekot, Dagens Nyheter, Aftonbladet och Sydsvenskan.

Det **Caspar Opitz**, redaktionschef på *Dagens Nyheter*, berättar om är tidningens sportlovståg som i slutet av februari 2020 hade de österrikiska Alperna som destination. En del av tåget fortsatte också till karnevalen i Venedig. Samtidigt som tåget rullade in i staden skedde den här explosionen av coronautbrott i norra Italien. Tåget vändes snabbt och återvände till Österrike men händelsen ledde till ett extrainsatt möte på *Dagens Nyheter*.

– Jag vet att vi redan på sportlovet då när många fortfarande inte vaknat till hade ett extra krismöte, eller många av våra nyhetschefer, kring just att nu kommer en pandemi, det kommer bli jättestort, vi måste ta höjd för att det här kommer påverka oss under mycket, mycket lång tid. Så vi var beredda och tidigt ute på något sätt, som man inte alltid är när det kommer stora, stora nyhetsändelser.

Den 11 januari skriver *Dagens Nyheter*s medicinreporter **Amina Manzoor** en kort notis om en mystisk lungsjukdom som sprider sig i Kina. Två månader senare konstateras det första dödsfallet i Sverige och samma dag slår WHO fast att coronautbrottet är en pandemi. På två månader har en utrikesfråga snabbt utvecklats till såväl en internationell som nationell kris.

Samhällskrisers förlopp kan delas upp i två faser – en *akutfas* då det centrala är att undvika fara och minska skadeverkningarna och en *bearbetnings- och återhämtningsfas* då samhällsfunktioner ska återupprättas, ansvar utkrävas och förtroende för samhälls-

institutionerna återskapas (Odén, Djerf-Pierre, Ghersetti & Johansson 2016). I regel följer en kris inte ett helt linjärt förlopp, den kan fluktuera över tid, vilket varit påtagligt när det kommer till coronapandemin med dess första smittvåg under våren, en minskad smittspridning under sommaren och en andra våg under den senare delen av hösten och vintern. Som (Boin, Lodge & Luesink 2020:198) uttrycker det: ”Krishantering kan liknas vid att segla genom dimman, men i den här krisen tycktes dimman inte lätta”. Under en samhällskris provtrycks mediernas funktion – i kris ska de fungera som kanaler för all viktig samhällsinformation samtidigt som de också har i uppdrag att granska och förhålla sig kritiska till myndigheterna och vad de säger. Det anmärkningsvärda när det gäller coronapandemin är att det kom att bli en fråga om att bevaka så många kriser på en gång, som **Klas Wolf-Watz**, chef för *Ekot* på *Sveriges Radio*, beskriver det.

– Det var ju dels en folkhälsokris, alltså själva smittan, sjukdomen. Det var ju en sjukvårdskris. Det var i alla fall det man såg framför sig. Snabbt var det också, med de åtgärder man vidtog, att det skulle bli en ekonomisk kris. De restriktioner som regering och myndigheter beslutade var också otroligt radikala inskränkningar i medborgarnas frihet. Det var också en kris på det sättet. [...] Ganska snart såg man också att det var en äldrevårdskris. Man såg att det var där människor dog. [...] Dessutom var det en internationell kris, en nationell kris och en lokal kris, så att det var ju alla dimensioner på en gång. Som nyhetshändelse, jag har aldrig varit med om något liknande i magnitud.

Även om samtliga redaktioner i den här studien beskriver ambitionen att förutom att informera också tidigt börja granska myndigheterna har startsträckorna sett olika ut. **Martin Schori**, chef för nyhetsredaktionen på *Aftonbladet*, säger att det för deras del var ett medvetet val att i första hand ge information och service till läsarna och att de inte ville skrämman upp folk. Det var först i april-maj som de började titta på bland annat myndigheternas mailkorrespondens. Precis som flera andra redaktionschefer upplever han att det har varit svårt att få ut handlingar från myndigheterna och att det många gånger tagit lång tid. Bristen på en medicinreporter på *Aftonbladet* kan också ha spelat in, säger Martin Schori.

På *Dagens Nyheter* begärdes mailkorrespondens mellan smittskyddsläkarna och Folkhälsomyndigheten ut i ett stadium långt tidigare än kritiken mot den svenska strategin kom, berättar Caspar Opitz.

– Då fick vi en del skit för att vi störde smittskyddsläkare som höll på att rädda liv. Så vi fick kritik för att vi gjorde vårt jobb. Men i det läget fick vi backa undan lite för vi kände att vi ville ju inte vara i vägen för livräddning, så att säga. [...] Det som idag många får kritik för, ni har inte granskat tillräckligt hårt och så där, varför har ni inte begärt ut mer mail och varför ser ni inte vad Anders Tegnell har skrivit? Då var det lite kontroversiellt att göra det. Bara det ger en annan tidsbild.

Caspar Opitz berättar att det under en period initialt fanns en känsla av att Sverige nu befann sig i en nationell kris och att det var läge att sitta still i båten

och framförallt vara ett informationsorgan. Den här fasen ligger i linje med det fenomen som i forskningen kallas ”rally-round-the flag” – där befolkningen sluter upp bakom landets institutioner under extrema hot (Esaiasson, Sohlberg, Ghersetti & Johansson 2020). **Charlotta Friborg**, programchef för *SVT:s riksstycke* och ansvarig utgivare för de stora nyhetsprogrammen och för sajten *svt.se*, säger att hon efter den första utfrågningen av statsepidemiolog **Anders Tegnell** i *Aktuellt*-studion den 26 mars fick ta emot cirka 500 protestmail och endast enstaka som var positiva. Hon beskriver reaktionerna som överraskande och att det inte ser ut så vid exempelvis utfrågningar av politiker.

Caspar Opitz upplever att det efter den här perioden i mars blev mer polariserat och att klimatet hårdnade. På nyhetsredaktionen uppmanade han medarbetarna att försöka undvika den polariserade debatten och att inte vara del av något skyttegravskrig. Det arbetet blev kanske extra viktigt i och med att tidningens chefredaktör **Peter Wolodarski** (2020, 13 mars) tidigt under coronautbrottet i Sverige sätter ner foten i en opinions-text med rubriken ”Stäng ned Sverige för att skydda Sverige”. I den skriver han bland annat att Sverige agerat för långsamt, att viktiga beslut inte kan delegeras till någon statsepidemiolog eller generaldirektör. Han manar till stängda landsgränser och social isolation. Texten möts av en hel del kritik, bland annat skriver professorn i katastrofmedicin, **Johan von Schreeb**, i ett debattinlägg i *Svenska Dagbladet* (2020, 15 mars) att Wolodarskis text är populistisk och polariserande och ”Den våldsamma kritiken mot arbetet mot spridningen av coronaviruset visar hur kunskapsföraktet

nu breder ut sig i Sverige.” Trots chefredaktörens ställningstagande manade Caspar Opitz på sin redaktion att fortsätta med sitt oberoende arbete.

– Även om vår chefredaktör då tog kraftig ställning så strunt i honom, strunt i alla läger, gör det ni ska, det vill säga bedriv så opartisk journalistik ni bara kan. Så det har varit en kamp kan jag tycka. Alla starka åsikter, den delning som finns ute i samhället finns ju även inne på en redaktion, vissa tycker si andra tycker så men jag har försökt det här, strunta i vad ni tycker. Jobba som ni brukar. Sen när många människor dör och man befinner sig i en pandemi, det är ju inte så att redaktionen är immun mot känslor, tyckanden och åsikter.

Under coronakrisens inledning var ett av de tydligaste budskapen att de äldre måste skyddas. Trots det tog sig smittan in på en lång rad av Sveriges äldreboenden. Såväl *Ekot* som *SVT* har genomfört ett antal granskningar av hur coronapandemin slagit mot äldreården vilka publicerades i maj. Charlotta Friborg, *SVT*, säger att det gjordes ganska stora ansträngningar för att försvåra granskningar av hur läget såg ut i äldreomsorgen. De blev därför beroende av anhöriga och medarbetare som lämnade tips.

– Jag tror vi alla nog blivit överraskade över att viljan till öppenhet inte varit lika stor som vi har förväntat oss och som det brukar vara i en svensk förvaltningstradition. Det har varit överraskande, och negativt överraskande.

På *Sydsvenskans* redaktion i Malmö berättar redaktionschefen för *Sydsvenskan* och *Helsingborgs Dagblad* **Camilla Sylvan** att rapporteringen om äldreomsorgen skavt ända sedan våren 2020. De ville tidigt få in en reporter inom äldreomsorgen, inte för att wallraffa utan helt öppet rapportera från insidan, men att det inte gick av smittskyddsskäl. Hon säger att de rapporterat om situationen i äldreomsorgen men inte lyckats göra reportage som kommer de som arbetar där nära och hur verkligheten sett ut för dem.

– Samtidigt som vi kände när vi var i stormens öga och det här att vi sa att i efterhand, nu och framöver, så kommer ju den stora debatten vara hur äldrevården fallerade och inte funkade och varningssignaler från en del av välfärden som har funnits i många, många år. Det kommer ju till sin spets nu. Jag tror att vi kommer ha all anledning framöver att satsa väldigt mycket på bevakning av äldrevård.

Nästa avsnitt går djupare in på Folkhälsomyndighetens presskonferenser för att undersöka hur redaktionerna förhållit sig till dem. Det är också presskonferenserna och bevakningen av dem som sannolikt lett till den skarpaste kritiken av mediebevakningen.

Samling kring lägerelden – den dagliga pressträffen klockan två

Den 4 mars 2020 håller Folkhälsomyndigheten den första dagliga presskonferensen med anledning av covid-

19². I oktober samma år når man den hundra. Flera medier direktsänder från presskonferenserna. (Se även Peter M. Dahlgrens kapitel i denna skrift.) Efter några veckor börjar det talas om en tysk journalist som vid varje presskonferens pressar statsepidemiolog Anders Tegnell och hans kollegor med kritiska frågor om Sveriges coronastrategi och varför Sverige väljer en annan väg än så många andra länder. *Vem är tysken som pressar Folkhälsomyndigheten?* lyder rubriken i *Studio Ett* (2020, 1 april) när han bjuds in till en intervju. Också *Aftonbladet* gör en intervju med rubriken ”Mystiska tysken” om Tegnell: *Som en tall i stormen* (Kazmierska 2020, 2 april). Han kallas i regel bara för ”tysken på presskonferenserna” men heter **Christian Stichler** och är Nordenkorrespondent för tyska tv-kanalen *ARD*.

Charlotta Friborg, *SVT*, berättar att de bjöd in Christian Stichler till riksnyhetsledningen för att höra om hans tankar om journalistik och hur kom det sig att han blev en sådan kändis.

– Han sa att det är kulturellt annorlunda, mer som i en *Vita huset*-film i en tysk kontext på presskonferenser där frågor kastas från olika håll och att han noterat att vi (i Sverige, *red anm.*) har en annan tradition.

Kanske är det framförallt de här dagligen återkommande presskonferenserna som orsakade den starkaste kritiken gentemot mediernas coronarapportering.

² Vid nästan samtliga presskonferenser har även Socialstyrelsen och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap medverkat.

Journalisterna har i bevakningen av myndigheterna varit ”alltför hovsamma” (Andén 2020, 22 juni), ”trogna proselyter i sekten kring den svenska strategin” (Olsen 2020, 28 juli) och ”Förvisso kan det vara svårt att greppa närmast abstrakta ordkaskader från Tegnell och hans politiska lärjungar, likväl är huvuduppgiften att åskådliggöra vad som sägs och i förekommande fall knäcka falsarier.” (Gummesson 2020, 21 januari).

Presskonferenser utgör en rutinartad form av möten mellan journalister och politiker eller myndigheter och utgörs av två faser – en där den sammankallande parten tillhandahåller information och en där journalisterna ställer sina frågor, först i plenum och därefter enskilt. Tidigare forskning av presskonferenser har framförallt fokuserat på den politiska arenan. Larsåke Larsson (2012) kommer i en studie av den mediala bevakningen av regeringens presskonferenser mellan 1992 och 2011 fram till att presskonferenser är politikernas arena. Det är de som kallar till träffarna, bestämmer innehållet och som styr interaktionen. Eriksson och Östman (2013) undersöker hur maktförhållanden mellan journalister och politiska aktörer varierar genom nyhetsproduktionsprocessen. Under presskonferenserna är det mer samverkan än ifrågasättande och journalisterna söker information snarare än konfrontation. De bästa frågorna sparas till enskilda intervjuer då man inte vill avslöja dem för andra reportrar på plats. Detta är också något som Martin Schori, chef för nyhetsredaktionen på *Aftonbladet*, direkt lyfter upp när presskonferenserna kommer på tal.

– Alla journalister vet att om du har en jävligt bra fråga så är det ju ingenting du tar öppet på en presskonferens.

Det här bygger på att presskonferensen främst betraktas som ett insamlingstillfälle utan publik närvaro och att nyheterna sedan vässas och tillförs ett mer kritiskt perspektiv i utgörningsfasen där den journalistiska watchdog-funktionen tydligare framkommer (Eriksson och Östman 2013:321). Man kan dra paralleller till Goffmans (1959) idé om främre och bakre regioner i liknelsen scen och kuliss. När presskonferenser idag direktsänds i sin helhet för en stor publik bjuds de in i det som tidigare skedde bakom kulisserna – den bakre regionen – och förväntar sig då sannolikt mer kritiska frågor i direkt anslutning till presskonferensen. Direktsända presskonferenser är naturligtvis inget nytt fenomen men i den utsträckning som skett under coronapandemin har vi inte sett tidigare i Sverige. Klas Wolf-Watz, *Ekot*, känner igen kritiken om att det varit för få kritiska frågor från reportrarna under pressträffarna.

– Vi har ju livesänt de där, sen ska man komma ihåg att reportrarna där har haft i uppgift att förstå den information som presenteras under de tillfällena och frågorna blir snarare ett utredande – vad är det ni menar här, om det finns ett frågetecken i kommunikationen, kan vi räta ut det?

Den kritiska granskningen har, Enligt Klas Wolf-Watz, framförallt gjorts i de livesända programmen *Studio Ett*, *P1 Morgon*, *Lördagsintervjun* eller *Godmorgon Världen*. Han säger att det varit viktigt att bädda in pressträffarna tillsammans med kommentarer från

bland andra **Ulrika Björkstén** som är vetenskapskommentator och har ett uppdrag att värdera informationen och sätta den i ett sammanhang.

– Så det har inte bara varit ett spjäll för Folkhälsomyndigheten, MSB och Socialstyrelsen utan det har ändå fördjupats och problematiserats efteråt. Vi har diskuterat det, och man kan fundera på det, sen tycker jag att man får se på hela utbudet.

Charlotta Friberg, *SVT*, berättar att de på redaktionen lyft frågan om presskonferenserna och hur de ska förhålla sig till dem.

– Vi har resonerat om risken av att det ser ut som det är någon slags mysstund med myndigheterna, och svenska medier blir en del av detta. Vi har likväl tyckt att de har det värdet ändå, även om det hade sett mer balanserat ut om det kommit fler av Stichlers typ av frågor på presskonferenserna.

Även om det, enligt Charlotta Friberg, kanske hade blivit bättre tv med tuffare frågor har de centrala frågorna om varför munskydd inte rekommenderas, om asymtomatisk smitta och ett antal andra frågor ställts många gånger.

– Det är ju samma frågor hela tiden [...] och de har nog ställts ett tusentals gånger. Och sen beroende på vilket synsätt man har så kan man vara nöjd eller inte nöjd med svaren, eller reaktionen, eller förändrade positionen. Men vi är ju inte opinionsbildare. Vilket är centralt.

Såväl Martin Schori på *Aftonbladet*, Camilla Sylvan på *Sydsvenskan* och Caspar Opitz på *Dagens Nyheter* säger, i linje med Eriksson och Östman (2013), att presskonferenser inte är platsen där de kritiska frågorna i huvudsak lyfts fram. Det är inte så tidningar arbetar och att det här finns en missuppfattning om vilken arena man verkar på. De kritiska frågorna ställs i de egna granskningarna, i de egna intervjuerna. Men med facit i hand, säger Caspar Opitz, om han fått vrida tillbaka klockan hade han nog använt den scenen till att visa att här har *Dagens Nyheter* ett gäng vassa reportrar som vågar ställa både tuffa och smarta frågor.

– Vi har underskattat den scen det där var. [...] Där kan vi känna att, och jag ångrar det lite, att de här presskonferenserna som SVT sände, de har ju många uppfattat hemma i stugorna som att – ja men det här är journalisternas arena, då journalisterna ska jobba. Och vad mesiga de är, de ställer ju inte frågor.

Caspar Opitz säger att de skulle ha kunnat använda den här scenen bättre genom att uppträda där och visa att man tog de här frågorna på väldigt stort allvar. Nu jobbade de på som vanligt och ställde de kritiska frågorna i huvudsak i telefonintervjuer eller på tu man hand när de tyckte de var lämpligast, inte nödvändigtvis under Folkhälsomyndighetens direktsända presskonferens.

Camilla Sylvan, *Sydsvenskan*, är inne på samma linje och säger att journalistiken idag, med fler live-sändningar, gör att publiken i större utsträckning ser och hör vad som sker i det som tidigare var bakom kulisserna.

– Och jag tycker det är intressant att man måste ställa de kritiska frågorna som en liten show-off så. [...] Jag är redaktör också när vi har våra stora granskningar och då kan jag ibland tycka att du vet det här fråga/svar, när man ska ställa någon mot väggen, att det nästan kan bli lite övertydligt ibland. Och då säger de grävande reportrarna att det är för att de vill visa att de har ställt de kritiska frågorna, och så säger jag att det framgår ju ändå. Och jag håller ju med ibland, att man ska visa det, men det kan ju också gå lite åt andra hållet att på något sätt kan man nästan bli lite frustrerad att läsarna inte tror på att vi ställer de kritiska frågorna. Utan att vi måste visa att vi gör det. Uppenbarligen är det ju så, i alla fall när det gäller detta liksom att på de här presskonferenserna att man bara ska göra det för att visa att – här är Sydsvenskan och vi är minsann jättearga också.

Livechattar – ”Service till publiken”

En publiceringsform som fått stor betydelse under coronapandemin är liveflöden eller livechattar³. Odén m.fl., (2016) skriver hur några av Skånetidningarnas webbplatser närmast fick funktionen av sambandscentraler under stormen Simone 2013 och att det då rörde sig om livechattar där information från olika källor blandas med läsarnas kommentarer och frågor.

Under de senaste åren har det skett en snabb utveckling av livejournalistiken med pushnotiser i mobilen, direktsändningar på webben och liveflöden på webben (Matheson & Wahl-Jorgensen 2020) där de sistnämnda

³ ”Direktrapport” kallar SVT sitt liveflöde.

kännetecknas av interaktivitet, många olika röster, tillfällighet, och med en ton som ofta är personlig och informell (Thorsen & Jackson 2018).

Redan den 24 februari 2020 öppnade *Aftonbladet* ett liveflöde med dygnet runt-rapportering kring coronapandemin. Martin Schori beskriver det som en ”revival för den engagerande och inkluderande journalistiken” och att det blivit en stor framgång för *Aftonbladet* (se även artikel av Olsson Magnholt & Stockvall Carlsson).

– Det som sitter fast starkast hos oss det är ju den enorma närhet vi har till vår publik, och hur viktig den är och hur mycket bättre det gör oss, [...] att vi kan se vad folk tänker och frågar. Vi är ju jävligt folkliga liksom. Vi har det där i oss på ett annat sätt än vad kanske *Dagens Nyheter* eller andra medier har, tror jag.

Martin Schori benämner det ”servicejournalistik” och erfarenheter från interaktionen med publiken i den här skalan som varit under coronapandemin är något som *Aftonbladet* också tagit med sig i bevakningen av det amerikanska presidentvalet.

Samtidigt som Folkhälsomyndigheten skärpte riskbedömningen om coronaviruset den 10 mars 2020 kraschade myndighetens sajt. Det är något som Charlotta Friberg, *SVT*, lyfter upp och säger att de svenska medierna fanns där när publiken behövde det som mest. Mycket har handlat om att ha den här funktionen av en sambandscentral, som lyfts upp i studier av tidigare kriser (Odén m.fl., 2016). I början av pandemin var många svenskar strandade ute i världen och

då kom många frågor om hur de skulle ta sig hem. En stor del av publikdialogen handlade också om själva viruset. Charlotta Friborg betonar att medierna inte kan vara 1177 Vårdguiden men att de kan vägleda vidare och att det också fanns bakgrundsmaterial framtaget kring återkommande frågor.

– Nu var ju det här som en ny sjukdom som kom med en massa okända faktorer omkring om man kan säga så, men vad man faktiskt kan veta i ett virrvarr på internet av helt korrekta uppgifter och en kökkenmödding av nonsens, att kunna hjälpa till att navigera där emellan, är en roll att ha.

Frågorna i livechatten ger dessutom en indikation på vad läsarna funderar kring just nu och frågor som redaktionen själva tycker att de rapporterat mycket om kanske trots allt inte är uttömnda ur läsarnas perspektiv. Frågor som återkommer kan därför leda till mer traditionella nyhetsartiklar. Samtidigt säger Camilla Sylvan på *Sydsvenskan* att de i livechatten också kan sänka ribban för vilken information de trycker ut gentemot i traditionella nyhetstexter. Hon säger att *Sydsvenskan* tidigare bara haft livechattar igång vid större planerade händelser men att startsträckan för att dra igång en livechatt nu sannolikt blivit kortare.

Dagens Nyheter har också ett liveflöde men har, till skillnad från *Aftonbladet* och *SVT*, valt att inte interagera med läsarna även om de vid olika tillfällen haft chattar med experter. Caspar Opitz säger att han inte tycker det varit svårt för samhällsmedborgarna att hitta coronainformation.

– Vi känner väl inte riktigt att vi som reportrar ska agera experter och svara på olika frågor utan vår livebevakning har mer varit en traditionell livebevakning. [...] Det kanske är lite mer en kvällstidningsgrej.

Samtidigt visar antalet läsarfrågor som inkommit till *Aftonbladet* och *SVT* att det finns en stor efterfrågan på information eller hjälp att uttolka information (Se även Olsson Magnholt & Stockvall Carlssons artikel i denna skrift). Emellanåt också med en rätt uppfordrande ton. Här finns inlägg som ”För snart hundra gången. Vad finns det för rekommendationer att träna på gym eller inte” och ”Jag har ställt frågan ett par ggr tidigare men får inget svar. Återigen: Löper en person som är rullstolsburen sedan födseln större risk att bli allvarligt sjuk??”

I det avslutande avsnittet lyfts frågan om den svenska strategin och hur redaktionerna själva upplever den egna bevakningen på ett mer övergripande plan. Hur har medierna klarat den granskande rollen under coronakrisen?

Mediernas omstridda granskning av den svenska strategin

Som nämnts tidigare består en samhällskris av olika faser där mediernas fokus skiftar under krisens gång. Inledningsvis handlar det om information och i ett senare skede, då krisen kommit under kontroll, övergår nyhetsrapporteringen till granskning och ansvarskrävande (Ghersetti & Odén (2019)). I ett års tid har

vi befunnit oss i den här pandemin. Den är ännu inte över. Frågan är när utvärderingar av olika vägval kan göras? När kan ansvar utkrävas?

Under svininfluensan fick nyhetsmedierna kritik för att de brast i sin granskningsuppgift. De satte informationsuppgiften främst (Ghersetti & Odén 2010). Medierna har fått kritik för att ha brustit i sin granskningsfunktion också under coronapandemin. Bland annat skriver den Malmöbaserade brittiska journalisten **Richard Orange** (2020, 5 augusti) i debattartikeln *Svensk media svek folket i coronakrisen* hur han ser att journalister i Sverige har en starkare ”public information”-roll och att de känner ett större ansvar att hjälpa samhället att fungera. Han är kritisk till att svenska medier inte gett allmänheten hela bilden av krisen och att de misslyckats med att ställa regeringen och myndigheterna till svar. Samtidigt skriver han att det uppskruvade tonläget i Storbritannien lett till att människor är arga, rädda och besvikna och att han inte är säker på vilket sätt att rapportera som är det bästa.

På *Dagens Nyheter* har man ännu inte hunnit göra någon större utvärdering av den egna bevakningen. Det sker en viss utvärdering fortlöpande på nyhetsmöten och veckomöten men att stanna upp och utvärdera tidningens coronabevakning i det större perspektivet har det inte funnits tid till, säger Caspar Opitz.

– Man kan väl egentligen bara konstatera att det inte är slut än och att facit, nu låter jag lite som Anders Tegnell här men, vi vet ju inte riktigt när vi ska stänga boken. Och

kolla hur klarade vi det här egentligen, det är ju lite kvar innan vi riktigt kan göra det. Det är ju lite svårt att säga ännu om vi har lyckats eller inte. Alltså nu menar jag om vi journalister har lyckats eller inte.

Klas Wolf-Watz, *Ekot*, uttrycker det som att det ännu inte finns ett facit vad gäller den svenska strategin att riktigt ta spjärn mot. Han lyfter fram ett antal granskningar som *Sveriges Radio* och *Ekot* gjort och även att det gick att komma ett steg längre när Coronakommisionen kom med sitt delbetänkande.

– Jag tror allt eftersom man får mer och mer kunskap om vad som har hänt här, desto mer kraftfulla kritiska frågor och granskning kan man göra. När det gäller strategin. Men nog har det kritiskt ifrågasatts av media, inklusive oss, det tycker jag man kan säga. Sen är det klart att det kanske kommer till ett läge där den stora strategin och granskningen också kommer. När man verkligen kan utvärdera hur Sverige hanterar den här krisen.

På *Sydsvenskan* i Malmö följer, av naturliga skäl, redaktionschefen Camilla Sylvan händelseutvecklingen i Danmark och de politiska skiljelinjerna mellan Sverige och Danmark under coronapandemin. Den danska regeringen införde till exempel tuffare coronarestriktioner än deras expertmyndigheter föreslog. I Sverige har medierna emellanåt anklagats för att ha slutit upp bakom den svenska strategin och Camilla Sylvan berättar att också *Sydsvenskan* fått en släng av den slevan.

– Det ramlade väl in ganska tidigt att vi skulle ifrågasätta den svenska strategin men det där tycker jag är lite svårt för oss som en regional tidning, med viss riksambition så klart, men vi är ju faktiskt en regional och lokal tidning i första hand. Vi sitter ju inte på presskonferenserna med Folkhälsomyndigheten och ställer frågor oftast. Utan vi ställer ju våra regionpolitiker och regionen mot väggen mer. Smittskyddsläkaren här.

Camilla Sylvan berättar också att de försökt få en egen intervju med Anders Tegnell men att de hittills inte fått någon (intervjuad 28 januari 2021).

Olika kriser medför olika lärdomar för nyhetsmedierna. Terrordåden i Paris i november 2015 blev till exempel den händelse som fick *SVT* och *Sveriges Radio* att snabbt växla upp arbetet med att kunna sända direkt vid stora nyhetshändelser större delen av dygnet. De hade sett sig förbisprungna av *Aftonbladet* och *Expressen* som gjort stora satsningar på den här typen av rapportering. När terrordådet i Stockholm inträffade i april 2017 hade de båda public service-bolagen en betydligt bättre organisation på plats (Östlund 2018). Vilka större lärdomar redaktionerna dragit av coronapandemin är ännu för tidigt att säga. Rapporteringen i liveflöden med en omfattande publikinteraktion, som hos *Aftonbladet* och *SVT*, är ett spännande område som behöver studeras mer ingående. Här har nyhetsmedierna förutom att förmedla och uttolka information också tagit på sig en service-roll i att till viss del vägleda publiken genom att svara på frågor som spänner över ett stort spektrum. Martin Schori, chef för nyhetsredaktionen på *Aftonbladet*,

säger att erfarenheterna från den intensiva coronarapporteringen är något redaktionen tagit med sig i bevakningen av det amerikanska presidentvalet hösten 2020. Den 16 februari 2021 drog *Aftonbladet* också igång ett liveflöde som en del i sin klimatbevakning där de uttryckligen kopplar satsningen till coronarapporteringen: ”Precis som med den hyllade ’coronaliven’, där man det senaste året fått nyheter och kunnat ställa frågor om pandemin, är tanken att klimatlivet ska växa till en kunskapsbank där man kan få ta del av den senaste forskningen, studierna och nyhetsuppdateringarna om klimatförändringarna” (Larsson, 16 februari 2021).

Den dagliga direktsändningen från Folkhälsomyndighetens presskonferenser är ett andra intressant område som kan komma att leda till någon form av utveckling av krisjournalistiken. *Dagens Nyheter*s redaktionschef Caspar Opitz är tydlig med att det här är en arena som underskattats och kanske kommer vi få se en mer framåtutad bevakning där frågestunden på presskonferenser i sig själv blir ett tillfälle att visa upp ett mer kritiskt förhållningssätt eller en tydligare watchdog-hållning. Både liveflödena med sin publikinteraktion och de direktsända presskonferenserna är ett steg mot samma typ av medielogik – en där det är en större transparens i hur nyhetsmedierna arbetar och där publiken bjuds in i det som tidigare skedde bakom kulisserna.

Coronapandemin är en gränsöverskridande megakris som inneburit enorma påfrestningar och utmaningar för en lång rad samhällsfärer. Den har ställt beslutsfattare världen över inför en svårnavigerad

dimma av osäkerhet som heller inte skingrats med tiden som i de flesta andra kriser (Boin, Lodge & Luesink 2020). Medierapporteringen har speglat krisens magnitud genom en omfattning vi aldrig tidigare skådat. Charlotta Friberg, SVT, poängterar det som många vetenskapsreportrar pekat på, det är inte så lätt att det är svart eller vitt och det finns en risk att journalistiken förenklar och den ska inte jobba med förenklningar heller.

– Det är inte en skurk, eller förövare eller någon som har berikat sig, som mycket granskande journalistik handlar om – det är ju bedömningar som skulle kunnat vara mer precisa eller korrekta. Politiska beslut som borde tagits tidigare eller senare och där alla också förstår att ett väldigt kraftfullt politiskt agerande har kraftfulla ekonomiska återverkningar. Den här materien är otroligt sammansatt och det är väl intellektuellt hederligt att inse att det är det.

Litteraturlista

- Andén, Axel (2020, 22 juni). *Svenskar har en del att lära av "den galne tysken"*. Svenska Dagbladet. Hämtad 2021-02-02, från <https://www.svd.se/svenska-reportrar-har-en-del-att-lara-av-den-galne-tysken>
- Boin, Arjen, Lodge, Martin & Luesink, Marte (2020). *Learning from the COVID-19 crisis: an initial analysis of national responses*. Policy Design and Practice, 3:3, 189–204.

- Eriksson, Göran, & Östman, Johan. (2013). *Cooperative or Adversarial? Journalists' Enactment of the Watchdog Function in Political News Production*. *The International Journal of Press/Politics*, 18(3), 304–324.
- Esaiasson, Peter, Sohlberg, Jacob, Ghersetti, Marina & Johansson, Bengt. (2020). How the coronavirus crisis affects citizen trust in institutions and in unknown others: Evidence from 'the Swedish experiment'. *European Journal of Political Research*.
- Ghersetti, Marina & Odén, Tomas (2010). *Pandemin som kom av sig : om svininfluensan i medier och opinion*. Göteborg: Institutionen För Journalistik, Medier Och Kommunikation, Göteborgs Universitet.
- Ghersetti, Marina, & Odén, Tomas (2019). *Krisjournalistik*. I: Karlsson, M. & Strömbäck, J (red.) *Handbok i journalistikforskning*. 2 uppl. Lund: Studentlitteratur AB. Sid 269–282.
- Goffman, Erving. (1959). *The presentation of self in everyday life*. Doubleday & Company Inc, New York.
- Gummesson, Jonas (2021, 21 januari). *Granska mediernas insatser under pandemin*. Dagens Nyheter. Hämtad 2021-02-02 från <https://www.dn.se/kultur/jonas-gummesson-granska-mediernas-insatser-under-pandemin>
- Kazmierska, Natalia (2020, 2 april). *Mystiska tysken om Tegnell: Som en tall i stormen*. Aftonbladet. Hämtad 2021-02-02 från <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/EWMQGl/mystiska-tysken-om-tegnell-som-en-tall-i-stormen>

- Larsson, Petter J. (2021, 16 februari). *Aftonbladets nya klimatsatsning: Liverapport varje dag*. Aftonbladet. Hämtad 2021-02-17 från <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/kRQ8la/aftonbladets-nya-klimatsatsning-liverapport-varje-dag>
- Matheson, Donald & Wahl-Jorgensen, Karin (2020). *The epistemology of live blogging*. *New Media & Society*, 22(2), 300–316.
- Odén, Tomas, Djerf-Pierre, Monica, Ghersetti, Marina, & Johansson, Bengt. (2016). *Kriskommunikation 2.0. Allmänhet, medier och myndigheter i det digitala medielandskapet*. Stockholm: Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB).
- Olsen, Björn (2020, 28 juli). *Björn Olsen*. Sommar & Vinter i P1. Sveriges Radio. Hämtad 2021-02-02 från <https://sverigesradio.se/avsnitt/1518798>
- Orange, Richard (2020, 5 augusti). *Svensk media svek folket i coronakrisen*. Aftonbladet. Hämtad 2021-02-14 från <https://www.aftonbladet.se/debatt/a/GGomk9/svensk-media-svek-folket-i-coronakrisen>
- Studio Ett (2020, 1 april). *Vem är tysken som pressar Folkhälsomyndigheten?*. Sveriges Radio. Hämtad 2021-02-02 från <https://sverigesradio.se/artikel/7443611>
- Thorsen, Einar & Jackson, Daniel (2018). *Seven Characteristics Defining Online News Formats*. Towards a typology of online news and live blogs. *Digital Journalism*. 6:7, 847–868.
- Von Schreeb, Johan (2020, 15 mars). *Johan von Schreeb: Wolodarski undergräver svensk expertis*. Svenska Dagbladet. Hämtad 2021-02-02 från <https://www.svd.se/johan-von-schreeb-wolodarski-bidrar-till-kunskapsforaktet>

Östlund, Emil (2018). *Redaktioners lärdomar efter Stockholmsattentatet*. I Bengt Johansson & Lars Truedson (red.) ”Allt tyder på ett terrordåd”. *Stockholmsattentatet 2017 i medier och opinion*. Stockholm: Institutet för mediestudier.